

Yargı Bağımsızlığı, Yargının Tarafsızlığı ve Sorumluluğu

*Seada Palavrić **

Sayın Başkan, Sayın Mahkeme Üyeleri, Hanımefendiler, Beyefendiler,

Öncelikle, Türk Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş Yıldönümü onuruna düzenlenen böylesine önemli bir konferansa katılmaktan duyduğum gurur ve mutluluğu ifade etmek isterim. Konuşmama başlamadan önce, Bosna-Hersek Anayasa Mahkemesi ve şahsım adına Türk Anayasa Mahkemesi'nin 48. Kuruluş Yıldönümünü kutluyor ve Sempozyum'un başarılı geçmesini diliyorum.

Şimdi de bu toplantıya mütevazı bir katkı yapmaya çalışacağım.

21. yüzyılda, devlet erkinin yasama, yürütme ve yargı organları arasında paylaştırıldığı bir kuvvetler ayrılığı sistemini benimsemeyen bir anayasal hukuk devleti hayal dahi edilemez. Devlet erkinin -çok da katı sınırlar çizilmemekle birlikte- üç kuvvete ayrılması, günümüz anayasa hukukunda "frenler ve dengeler" diye nitelendirilen sistemin hayata geçirilmesine olanak sağlar. Bir başka deyişle, bu üç kuvvet arasında oluşan "fren ve denge" sistemi ile iktidarın tekelleşmesinin, suistimal ya da keyfi kullanımının önlenmesi amaçlanmaktadır. "Fren ve denge" sistemi, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin korunması için de büyük önem taşımaktadır.

Savaş sonrası geçiş dönemindeki bir ülke olarak Bosna-Hersek'te yaşadığımız deneyim, bir bütün olarak yargı erkinin, özellikle henüz

* Bosna Hersek Anayasa Mahkemesi Başkanvekili

demokrasinin ve hukuk devletinin tam olarak yerleşmediği bir ülkede ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Mahkemeler, özellikle de Anayasa Mahkemesi devletin kurumlarının gelişmesinde, hukuki ve siyasi süreçlerde olumlu bir rol üstlenmek zorundadır. Küreselleşme ve Avrupa bütünleşmesi sürecinde, Avrupa'daki yargı organlarının Avrupa düzeyinde oluşan uzlaşmanın iç hukuka alınması ve gerektiği gibi hayata geçirilmesi yönünde önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Bu nedenle, Anayasa ve kanun hükümlerinin doğru yorumlanması yargının ama özellikle de Anayasa Mahkemesi'nin başta gelen görevidir.

Anayasa ve kanunlarla kendisine verilen görevleri yerine getirebilmesi için yargı organının bağımsız olması gerekir. Anayasa Mahkemelerinin günümüz demokrasilerinde önde gelen görevleri arasında demokratik istikrarın, hukukun üstünlüğünün, birey ve yurttaş haklarının güvence altına alınması gelmektedir. Bu nedenle, Anayasa Mahkemeleri sahip olduğu özel konumun farkında olmalı, kendisine verilen bu hayati görevleri yerine getirebilmesi için gereken şartların sağlanması için mücadele etmelidir. Esasen ben, diğer devlet organlarının da Anayasa Mahkemelerinin bağımsızlığına destek vermesi gerektiğini düşünüyorum; çünkü Anayasa Mahkemesi'nin bağımsızlığı demek Anayasa yargısının bağımsızlığı demektir ve tüm devlet organlarının bunda menfaati vardır.

Bana göre, Anayasa Mahkemesi'nin bağımsızlığı, tarafsızlığı ve sorumluluğunu sağlamada en önemli konular, Mahkeme üyelerinin seçim şekli, görev süresi ve Anayasa Mahkemesi'nin yasama organı tarafından tahsis edilen bütçe üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilme yetkisidir.

Bosna-Hersek Anayasa Mahkemesi'nin dokuz üyesinden dördü Bosna-Hersek Federasyonu Parlamentosu tarafından, ikisi Sırp Cumhuriyeti Millet Meclisi tarafından seçilmektedir¹; Mahkeme'nin üç yabancı üyesi ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı tarafından atanmaktadır. Bu noktada, Bosna-Hersek Parlamentosu'na

¹ Ç.N.: Bosna-Hersek, yönetim bakımından iki entiteye bölünmüştür. Bunlar; Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti'dir.

Anayasa Mahkemesi'ne üye seçiminde herhangi bir rol verilmediğine dikkat çekmek isterim. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin bir üyesi olarak, Anayasa ile düzenlenmiş bulunan bu konu hakkında yorum yapmak istemiyorum.

Anayasa Mahkemesi'nin fikrî bağımsızlığını, tarafsızlığını ve sorumluluğunu sağlamak Mahkeme üyelerine düşmektedir. Mahkeme üyelerinin sadece hukuki statü yönünden değil, bilgi ve tarafsızlık yönünden de bağımsız olması gerekir.

Bosna-Hersek Anayasa Mahkemesi'nde üyeler 70 (yetmiş) yaş sınırına kadar görevde kalırlar. Bu, Mahkeme'nin bağımsızlığını ve tarafsızlığını güçlendiren bir husustur. Aynı şekilde, herhangi bir üyenin görevine 70 yaşından önce son verilebilmesi için Anayasa Mahkemesi üyelerinin kararı gerekir. Bir başka deyişle, Anayasa Mahkemesi üyelerinin görevine başka bir kişi veya makam değil, ancak kendi mevkidaşları son verebilir.

Anayasa Mahkemesi'nin bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlama konusunda bir diğer önemli etken, Anayasa Mahkemesi'nin mali açıdan bağımsız olmasıdır. Bu nedenle, Venedik Komisyonu "bütçe" ve "bağımsızlık" konularını birlikte ele almaktadır. Venedik Komisyonu, Anayasa yargısının bağımsızlığı için her şeyden önce bütçe bağımsızlığının sağlanması gerektiğine işaret ederek, bunun için de Anayasa Mahkemelerinin bütçesinin Devlet bütçesinden, hatta yargı organlarının bütçesinden dahi ayrı olarak düzenlenmesini önermektedir. Bütçesini güvence altına almak, Anayasa Mahkemelerinin önceliği olmalıdır. Bütçe bağımsızlığı, Anayasa Mahkemesi'ni, kararlarından en çok etkilenenlerin (Parlamentodaki siyasi irade) olası müdahalelerine karşı koruyacaktır.

Bu husus belki de gerçek bir demokrasinin önündeki en büyük sorunlardan biridir. Burada söz konusu olan, Anayasa Mahkemesi'nin kararlarından en çok etkilenen kişilerin ya da makamların, Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararlar her zaman kendilerinin lehine olmasa da, Mahkeme'nin gerçek bağımsızlık aracı olan mali imkanları ona tahsis etmeyi kabullenmesidir. Anayasa Mahkemesi'nin geçmişte verdiği ya da gelecekte vereceği kararların

siyasi sonuçlarından bağımsız olarak Mahkeme'nin mali bağımsızlığını güvence altına almak, Anayasa Mahkemesi üyelerine – Mahkeme'nin geleceği ya da statüsü hakkında herhangi bir endişeye kapılmaksızın- doğru bildiklerini serbestçe söyleme olanağı verecektir.

Mali bağımsızlığın ayrıntılarına ilişkin olarak da birkaç kelime etmek istiyorum. Aslında burada söz konusu olan, Mahkeme'nin zengin olması değil; doğruları ifade etme serbestisine kavuşturulmasıdır. Demokratik bir ülkede görüşlerini ve kararlarını ifade etmekten çekinmemesi gereken bir kurum varsa o da Anayasa Mahkemesi'dir. Anayasa Mahkemesi'nin mali bağımsızlığına müdahale edilmesi ya da bu bağımsızlığın tartışmaya açılması, Anayasa Mahkemesi tarafından güvence altına alınan demokratik rejime ölümcül bir darbe vuracaktır. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesine kendi bütçesini serbestçe hazırlama olanağının verilmesinin yanı sıra bütçenin bir yıldan daha uzun süren dönemler için hazırlanması, mali bağımsızlığı güvence altına almak amacıyla atılabilecek daha ileri bir adım olarak değerlendirilmelidir.

İlginiz için teşekkür ederim.